8.12.2020
כ"ב בכסלו תשפ"א

לכבוד: הועדה המיוחדת לזכויות הילד

<u>עמדת פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בנוגע להעדר מענה פסיכולוגי מספק עבור ילדים ופעוטות בגיל הרך נפגעי התעללות והזנחה</u>

במסמך הנוכחי נעסוק בשלושה תחומים בהם מתרחשים לא פעם מקרים של התעללות והזנחה בילדים ופעוטות ונתאר את המענה הפסיכולוגי הנדרש לצורך מניעה וטיפול מעמיק ויעיל.

1. **<u>התעללות והזנחה במסגרת המשפחתית</u>**:

ילדים ופעוטות שנפגעו מהתעללות והזנחה על ידי הוריהם מופנים לרוב למסגרות חוץ ביתיות. בשלב הראשוני יופנו למשפחת אומנת חירום או לבית מעבר, ולאחר מכן בהתאם לתהליכי אבחון, יופנו למשפחות אומנה, אימוץ, או בגילאים מאוחרים יותר, למסגרות טיפול קבוצתיות. על אף היותם של בתי המעבר ואומנת החירום זמניים בלבד, לא מעט מן הילדים שוהים בהם פרק זמן של כשנה, ולעיתים אף יותר, עקב קשיים במציאת פתרון הקבע.
נתאר בקצרה כי בבית מעבר הטיפול אמנם איננו משפחתי, אך נעשה תוך שמירה על עקרונות של עקביות ורציפות של הדמויות המטפלות, וכן קיים מענה טיפולי-פסיכולוגי מקיף לצורך שיקום. בנוסף, הילד מקבל מערכת טיפולים פרא-רפואיים לצמצום פערים התפתחותיים, ככל שנדרש. במשפחת אומנת חירום הילד נקלט לתוך מסגרת ביתית, והדבר תואם מגמות עדכניות בתחום הטיפול החוץ-ביתי בילדים נפגעי התעללות. אולם בהיות פתרון זה זמני בלבד, כיום **אין הילד זכאי לטיפול פסיכולוגי** או לטיפולים התפתחותיים כלשהם במסגרת זו, <u>זאת על אף הנחיצות הקריטית של התערבות טיפולית דווקא בנקודת זמן זו, לצורך עיבוד של חוויית הניתוק מהוריו, אשר היא בעלת פוטנציאל טראומתי</u>.
לאחר הגעת הילד למסגרת קבע, קיימת זכאות לטיפול נפשי, הממומן על פי רוב על ידי עמותות העוסקות בתחום האומנה, אשר מפנות אל פסיכולוגים, לרוב כספקים חיצוניים.
זה המקום לציין כי ילדים ופעוטות בגיל הרך אשר נאלצים לעבור להתגורר בבתים אחרים חווים חוויות של ניתוק מדמויות התקשרות ראשוניות. חוויית ההוצאה מהבית הנה חוויה בעלת פוטנציאל גבוה להתפתחותה של טראומה, עמה יצטרך הילד להתמודד כל חייו. חוויות התקשרות ראשוניות צריכות לעבור עיבוד וארגון מחדש והילד נדרש לתת אמון בדמויות הוריות אותן לרוב הוא אינו מכיר. מדובר בחוויות חיים קשות ומטלטלות עבור הילדים. על כן, **<u>מצבים אלה מחייבים התערבות פסיכולוגית מיידית המתבססת על ידע מקצועי בתחום הבריאות הנפשית של ילדים, בתחום הטיפול בטראומה, ובתחום האומנה והאימוץ, כמו גם ידע התפתחותי נרחב.</u>**

2. **<u>התעללות והזנחה במסגרת מעונות יום לגיל הרך</u>**

לאחרונה נחשפות בזו אחר זו פרשות קשות ומכמירות לב של התעללות בפעוטות רכים בתוך מסגרות חינוכיות; חלק מן הפרשות שנחשפו עד היום הסתיימו באסון ובטרגדיה. חשוב לציין

שעבודה יומיומית עם פעוטות נוטה להיות תובענית ושוחקת. רגשות קשים סביב עבודה כזו עשויים לעלות גם בקרב צוות מוכשר, מלומד ומקצועי. כאשר רגשות אלה אינם מטופלים בצורה מתאימה, גדל הסיכון לטיפול לא מותאם בפעוטות. נציין כי גם אם לא מתרחשים אירועים יוצאי דופן וטרגיים, כן עשויים להתרחש באופן תדיר מצבים של הזנחה מתונה ומתמשכת, של חוסר בידע מקצועי, ושל העדר כתובת מקצועית לעיבוד האתגרים הפוקדים תדיר את אנשי הצוות. תחום החינוך לגיל הרך במדינת ישראל, ובכלל זה שלומם הרגשי ורווחתם הנפשית של פעוטות, הינו כיום שטח הפקר, ופעוטות, הוריהם וכך גם אנשי החינוך בגילאים אלו - נזנחים לנפשם. **כל עוד שלומם הרגשי והתפתחותם התקינה של <u>פעוטות אינם מקבלים מענה, מסגרות החינוך לגיל הרך מאפשרות אמנם להורים לצאת לעבודה, אולם גובות מחירים התפתחותיים ונפשיים כבדים בקרב הפעוטות והאוכלוסייה האזרחית כולה.</u>**

3. **<u>ילדים אשר חוו פגיעה מינית</u>**

מאז שנת 2014 ישנם 19 מרכזים לטיפול בילדים נפגעי תקיפה מינית באחריות המדינה, אשר מעניקים מענה טיפולי מקצועי ומעמיק. יחד עם זאת, בשל עוצמת הפגיעה, והטראומה המלווה את הילד והמשפחה לאורך כל החיים, **יש להרחיב את המעטפת השיקומית, וישנה נחיצות למעורבות של פסיכולוג בכל שלבי הטיפול והשיקום של ילדים אשר עברו טראומה של פגיעה מינית.** חשוב לציין כי לטראומה ישנה השפעה על כל מרכיבי ההתפתחות. מעורבות של פסיכולוג בתהליך זה יש בה כדי למנוע את הסטייה ממסלול התפתחותי תקין, ולאפשר לילד ולמשפחתו להשיב את ההתפתחות למסלולה הנורמטיבי. **טיפול בפגיעות מיניות דורש הכשרה ייעודית לתחום וכולל בתוכו גם את הצורך בידע והתמחות ספציפית לכל גיל.**

לסיכום, אנו מוצאים כי כיום המענה הפסיכולוגי הניתן לילדים נפגעי התעללות והזנחה <u>אינו מספק</u> בטיפול בתחומי ההתעללות במשפחה, מסגרות החינוך ונפגעי התעללות מינית.
<u>על כן, אנו ממליצים</u>:

<u>1. בנוגע לתהליכי אימוץ ואומנה</u>:

א. **יצירת מודל עבודה שמשלב את הפסיכולוג** (עם התמחות ספציפית לכל גיל) **כחלק מובנה ואינטגרלי** בתהליכי האבחון, הטיפול ובקבלת ההחלטות בנוגע לתהליכי האומנה והאימוץ – מטעם המדינה, ולא כספק חיצוני.

ב. אנו ממליצים כי ילדים אשר הוצאו מביתם יהיו **זכאים לטיפול פסיכולוגי מותאם גיל, כבר בשלבים הראשונים של היציאה מביתם הביולוגי ומוקדם ככל האפשר**. זאת על בסיס ידע מקצועי, לפיו ככל שיזכו לטיפול מוקדם, הנשען על ידע בבריאות הנפשית וטיפול בטראומה בגיל הרך, כך יוכלו לעבד טוב יותר את החוויות הטראומתיות ופוטנציאל השיקום יגבר.

<u>2. בנוגע למסגרות חינוך לגיל הרך:</u>

א. **<u>תקנון מיידי למערך תמיכה פסיכולוגי-התפתחתי להדרכה מסודרת ועקבית במסגרות החינוכיות לגיל הרך:</u>** כיום במסגרת השירות הפסיכולוגי הקיים ברשויות המקומיות,

מסגרות חינוך החל מגיל 5 בלבד מלוות על ידי פסיכולוגים באופן סדור. פרט ליוזמות נקודתיות של רשויות מקומיות, **לא קיים ליווי פסיכולוגי במסגרות חינוכיות מפוקחות של גילאי לידה עד 3 שנים, וברובן של הרשויות גם לא קיים ליווי פסיכולוגי בגני העירייה הצעירים של גילאי 4-3.** חשיבותו של הליווי הפסיכולוגי במסגרות חינוך לפעוטות הינה גבוהה לאין שיעור, ולצד תקינה מתאימה ודרישות הכשרה מספקות, בכוחו של הליווי הפסיכולוגי גם לשמש כמנגנון זיהוי, ויסות וטיפול ברגשות המורכבים שעולים פעמים רבות במהלך עבודה עם פעוטות.

ב. אנו מציעים כי תחום החינוך לגיל הרך יהיה **<u>באחריות הרשויות המקומיות</u>**, ויהיה נתון למנהל תחום הגיל הרך ברשות המקומית, אשר יתכלל את כלל השירותים הניתנים במסגרת הרשות המקומית לפעוטות ולמשפחותיהם. בנוסף נמליץ על הקמת מרכזי הורות שיתופעלו על ידי הרשויות המקומיות. במסגרתם **<u>יינתנו הדרכה וטיפול בהורות</u>** ובילדים בגיל הרך.

<u>3. בנוגע לטיפול פסיכולוגי בנפגעי התעללות מינית</u>:

א. **<u>מעורבות של פסיכולוג בכל אחד משלבי הטיפול הן במרכזי הטיפול לילדים בפגיעה מינית והן בשלבי התמיכה בקהילה.</u>** חשיבותו של הפסיכולוג בתהליך השיקום, נדרשת לצורכי הטיפול, ההערכה וכן במעקב ובשילוב לאחר מכן בקהילה.

ב. **<u>חשיבה הסברתית ומניעתית</u>**- ישנו כיום מחסור משמעותי בידע והבנה בקרב צוותים חינוכיים בגן, בנוגע לזיהוי סימנים, ולהבחנה בין התנהגויות וסקרנות מינית נורמטיבית לבין התנהגויות מיניות שאינן נורמטיביות. כמו כן, בולט העדרו של ליווי משמעותי במקרים שבהם ילד בגן עבר התעללות. **ישנו צורך בולט בהקצאת משאבים לתמיכה בצוות וליווי מקצועי על ידי פסיכולוג הגן,** במיוחד במצבים שבהם ילד גן עבר התעללות.

אנו רואים את ההצטרפות לקידום הנושא כשליחות ומעוניינים להעמיד את המומחיות שלנו בקידום הרווחה הנפשית וההתפתחותית של פעוטות וילדים בישראל.

יורם שליאר	ד"ר יובל הירש	אלית מרדו
יו"ר	יו"ר	יו"ר
הסתדרות הפסיכולוגים בישראל	חטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות המח"ר	התנועה למען הפסיכולוגיה הציבורית